

Gilletts historia och arkiv

För mig som ny ordförande känns det viktigt att lära mer om Gillets historia. Nya medlemmar är säkert också nyfikna. Efter mer än 20 år som ordförande för **Folkrörelsearkivet för Uppsala län** vet jag hur viktigt det är att bevara en förenings historiska material. Vårt Gille är medlem i arkivet men innehållet i vårt eget arkiv är ganska magert. Syftet med länsarkivet är att föreningshistorien där ska bevaras för evigt. Dessvärre är riskerna stora att värdefullt material försvinner när styrelser byts ut, sekreterare avlider eller "glömmer" att lämna ifrån sig protokollen och annat dyrbart. Gillets hemsida som Jan Enger förtjänstfullt skapade 2014 och underhållit sedan dess kompenserar bristerna i arkivet. Hitta den på www.jhgille.se. Där finns verksamheten publicerad, framförallt i Avisens utgåvor från 2006.

Gillet fyller snart 80 år eftersom det bildades 1946 då lektor Lars Faxén blev dess första ordförande. Jubileer har firats vid jämna "födelsedagar" då historiska summeringar gjorts. Alla är dock inte bevarade. Styrelsen har börjat leta efter material från tiden före 2006, för att kunna lämna in det till

Folkrörelsearkivet. Oanade mängder Gilles-historia kunde återfinnas i sekreterare Stefan Halvarssons dator från 1970-talets början och framåt. Luckorna fram till 2006 ser ut att delvis kunna täppas till. Finns kanske fler medlemmar som kan bidra till historien?

Några smakprov: Vid 25-årsjubileet 1972 instiftade Gillet en Jubileumsfond för att stödja verksamheten vid Jämtlands läns museum. Årsmötet hölls på Stadshotellet. Håkan Håkansson föredrog en 25-årskrönika. Riksspelman Erik Sahlström med sin nyckelharpa underhöll och han tillsammans med Bengt Lind på dragspel spelade till dansen.

Första numret av Avisen utkom till årsmötet i mars 1993 med sekreteraren Carl-Göran Sundstedt som redaktör. Årsmötet hölls kl. 13 en lördag på restaurang Maticum vid Engelska parken med efterföljande lunch då sjötunga Walewska serverades till en kostnad på 100 kr. Medlemsavgiften var 30 kr. Carl F Hallencreutz höll föredrag "Från Östman Gudfasts son till Peter Fjellstedt".

N' Mats O

JH:s kommuner, valresultat 2022

Kommun	V	S	MP	SD	C	L	KD	M	Övr	Totalt antal	Kommunstyrelseordf
Berg	1	13		4	4			8	1 ¹⁾	31	Therese Kämgård (S)
Bräcke	1	10		4	6			4	2 ²⁾	27	Richard Nilsson (S)
Härjedalen	2	8		4	4	2	1	5	2 ³⁾ och 3 ⁴⁾	26	Lars Gunnar Nordlander (S)
Krokom	3	12	1	5	10		2	7	1 ⁵⁾	41	Maria Jacobsson (S)
Ragunda	1	10		3	6		1	2	2 ⁶⁾	25	Mikael Westin (C)
Strömsund	2	13		6	5			8	1 ⁷⁾	35	Susanne Hansson (S)
Åre	2	9	4	3	6		1	4	8 ⁸⁾	37	Martine Eng (S)
Östersund	4	23	3	6	9	2	5	9		61	Niklas Daoson (S)
											<i>Anm</i> I alla kommuner utom Krokom och Åre ingår (C) i ledningen.
											Regionstyrelseordf
Regionen	4	21	2	7	7		5	9		55	Bengt Bergqvist (S)

Det är vi som styr och ställer i Gillet:

Ordförande Mats O Karlsson (070 517 60 16), matsokarlsson43@gmail.com **Sekreterare** Stefan Halvarsson (018-46 80 65), stefanhalvarsson4@gmail.com, **Kassaförvaltare** Bosse Häll (073 074 58 57), bosse.hall@telia.com **Bibliotekarie** Stellan Karlsson (076 309 39 36), stellan.karlsson@tele2.se **Redaktör och hemsidesansvarig** Jan Enger (070 113 48 32), jan@enger.se **Gillevärd** Rut Helmersson (070 845 13 44), ruthelmersson44@gmail.com
Hemsida: www.jhgille.se e-post: info@jhgille.se Plusgiro: 39 30 09-6 Swish: 123 094 13 02

Surströmmingskalaset den 9 september 2022

Coronan eller covidan, med alla dess diverse undervarianter, lyste dagen till ära med sin frånvaro i det allmänna medvetandet, när av undertryckt trängtan tillsammanskom närmare femtioåriga deltagare för att å Pensionisternas hus i Uppsala under gemytlig samvaro avnjuta årets version av Gilliets tillhandahållna surströmming med övliga tillbehör.

Inbjuden gäst och föredragshållare var 2022 års hembygdsstipendiat Göran Strand, vilken inledningsvis tilldelades sitt diplom (prissumman var tidigare till densamme överantvarad).

Stipendiaten, bördig från stan och med *momma* från Hotagen, inledde med följande definition och beskrivning av sig själv: han blev fascinerad av Halleys komet och Saturnus 1986, skaffade sitt första teleskop 1995, och är astro- och frilansfotograf sedan 2003. Han har hittills gett ut tvenne boktitlar, *Jämtlandsnatt*, 2012, och *Ljusår – ett år av ljus*, 2016, båda fotoböcker, Jengels förlag. Notabelt är att Postverket 2016 gav ut fem av hans norrskensbilder som frimärken, i formatet 7 x 4 cm, i portoalöven 13 kr.

Men över till föredraget med tillhörande ljusbilder; som tema hade han valt ”Ett ljusår 2021-2022”, med bilder och kommentarer därtill för envar månad året 2021. Genomgående var, påpekade han, att vintertid med mörker och kyla vore att föredra för att hitta goda motiv.

Begynnande så med januari 2021, visades ljuspelare med iskristaller, del av solhalo ute på Storsjön, ävensom, i trakterna av Handöl, månhalo med, på marken, harspår. Arbetet torde ha inneburit sena kvällar och en hel del nattvak ute i det fria, men för februari avslöjades en annan sida av Strands fotograferande, nämligen som trägen avbildare vid idrottsliga evenemang, här i Cortina, vid italienska Dolomiterna, skidlöparens målgång vid skid-VM i Obersdorf – där ett flygplan till synes var på väg rakt in i månen -, och hade han även exempel på månbild i samband med skidskytte.

Mars månad representerades med en solhalo och stjärnbilden Orion, fotograferad från Tväråklumpen i Handöl. April innehöll en solbild med protuberanser, norrsken vid Rödöbron, och en bild över stan, med månpelare.

Göran Strand i rutig skjorta

Maj och juni visade solhalo från Frösön och en partiell solförmörkelse, med månen in framför solen. Optiken var i detta fall så skarp, att ojämnheter (höjder) på månen kunde urskiljas.

Juli gav exempel på nattlysande höga moln, ävensom månedgång bakom Sylarna. I augusti var det dags för meteorregnet Persiderna, regnbågshjul (”ekrar”), d.v.s. regnbåge delvis täckt av moln, norrsken vid Stockettitt, och kombinationen norrsken med månhalo.

För september togs åskådarna med längre ut i rymden, nämligen till Hjärt- och Stjärnnebulosan, 7.500 ljusår bort, och till Vintergatans närmaste granne Andromedagalaxen, belägen på 2,5 miljoner ljusårs avstånd; som kontrast förevisades ett betydligt närmare för tillfället befintligt norrsken över Snasahögarna. – Oktober hade ett helt annat innehåll: ett jaktorn på Frösön, och avslöjade Strand planerna på en bok om just *aersjaktinga*.

Året ändades med november och december, med exempel på en dubbelregnbåge och mer av Stjärnnebulosan.

Som avrundning på ett högeligen intressant föredrag *åtat* delvis även rörliga bilder, förevisades, från 2022, bl.a. Rådhuset i stan med månskära och norrsken över Frösö flyghamn. Här kan tilläggas, att ett antal fotografier förvisso också torde ha bearbetats tekniskt med allehanda finesser, därmed förändrade att i sig bli rena konstverk av celesta fenomen, måhända rentav med coronakarktär – där dök den rackaren upp igen ...

Som ovan nämnts, är nattarbete för en astrofotograf vanligt förekommande; vid ett tillfälle skulle Strand fotografera en viss företeelse. Men den lät vänta på sig, och en *dusk* utegående kor blev omsider så intresserade av hans långvariga bemödanden, att de slutligen alla, sida vid sida, ställde sig en face vid stängslet och villigt lät sig avfotograferas, detta som goda ersättare till eljest förgäves efterspanat astralt fenomen. Så kan det gå. Föredragshållaren avtackades å det varmaste. I sinom tid följde lotteriaktiviteter, där ett gott antal vinnare lyckliggjordes med idel högvinster.

Stefan Halvarsson

Leikstulage

Spelmän, majoriteten därav kanske fiolister, föreställer man sig gärna som fredligt och gemytligt sinnade, främst intresserade av just sitt spelande och att själva eller tillsammans med andra gelikar dela med sig av sitt tonutövande. Men när det kommer till hur musiken, det må gälla inte minst nedärvda folkmusikaliska polskor, bäst ska framföras, har det tidvis förekommit ganska häftiga meningsutbyten, utövarna emellan.

Så ser man t.ex. att när i början av 1900-talet spelmanstävlingar hölls i hemlandet, åhöraren Wilhelm Peterson-Berger (P-B) härom utlät sig att där förekom ”barbariskt klingande besynnerligheter” och ”tonal hjälplöshet”. Vad P-B kanske inte hade mycket till övers för, var mycket av det obundna och variationsrika i den lokala, levande folkmusiktraditionen. P-B:s syn härpå kom att fortleva ända in på 1970-talet, understödd av bl.a. spelmannen Göran Olsson Föllinger, som under en följd av år arbetat för att notmässigt arrangera en stor mängd låtar, vilka – så var syftet – spelmansförbundets medlemmar anmodades instudera inför kommande stämmospel. Notspel stod sålunda i högsätet inom förbundet; ”Det äkta skall fram, ogräset bort”, var parollen (ÖP den 24 augusti 1956).

En reaktion häremot var att ur länets spelmansförbund bröt sig Jämtlands spelmannsällskap. Denna utbrytargrupp syftade till att värna den levande traditionen och det ”folkmusikaliska idiomet”. I samband härmed fick också i ÖP den 21 april 1971 ”Spelman Wilhelm Roempke 22 år” inför en artikel under rubriken ”Ska folkmusiken avlivas i Jämtland”, där han gick till frontalangrepp mot spelmansförbundets verksamhet; bl.a. pekade han på att spelmän av gamla stammen snart vore en utdöende grupp, och att om yngre, som ville ta vid, nödvändigtvis skulle enbart efter noter försöka inlära de gamla låtarna, istället för efter gehör av de ännu kvarvarande spelmännen, vore det slutet för folkmusiken. Roempke anförde också: ”vad är det då för folkmusik vi vill ha? En snygg färgklick runt majstången? ... Eller ska det vara låtar som fungerar hos folket?” I ett inlägg den 7 maj 1971 utlät han vidare: ”Noten kan aldrig översätta spelsätt, stråkföring och stampningar. D.v.s. allt som ger låten liv ... För det andra spelar en spelman aldrig en låt på samma sätt två gånger. Det är detta som är kryddan och

finessen. Att ta efter en notuppteckning är att låsa fast låten vid en allena saliggörande version. Alltså att ta död på den. ... Den tredje och viktigaste invändningen jag har mot Heimbygdas agerande är emellertid att det helt slätar ut byarnas sinsemellan artskilda dialektspel.”

Roempke fick förstås mothugg. Sålunda hette det bl.a. att ”Folkmusiken i Jämtland är levande 22-årige Wilhelm Roempke förutan ... Res ej omkring i våra bygder och sprid villolåror, det kan du göra där du hör hemma ... Lär dig hålla fiolen som vi har fått lära oss.”

Debatten fortsatte. Mellan 1971 och 1975 var det inalles 34 inlägg i ÖP och LT om ”Heimbygdafejden.” Utövare å Roempkes linje kom vid denna tid det något löst sammansatta Leikstulaget (deltagare bl.a. Roempke, Rickard Näslin, Olle Simonsson och Göran Andersson) att bli. Om dem och andra anhängare lär ha hävdats att de åt snus, vore långhåriga, skäggiga, klädda i blåbrok, med fiolerna mot bröstet och fjädrar på stråkarna, och med rubriker i stil med ”Leikstulagets framträdande jippobetonat”. I ett referat från spelmansstämman i Mörsil i juli 1974 hette det att ”Leikstulaget var och svartspelade på stämman”, och när några i Leikstulaget begynte dansa, lär en av förbundets spelmän ha avbrutit spelandet av en polska, och avlägsnat sig från platsen. – De unga rönste dock även medhåll, så av Ante Falk i Stavre: ”Notan, domm dann flugskitan, domm låt ju ittnå.”

Omsider lade sig känslorna. En kompromiss de facto är att gehörspelandet har blivit huvudinriktningen, men att stöd och värdefullt underlag vid behov finns att hämta i bevarade noter. Men man undrar: är det inte huvudsaken att det låter bra?

(Se Rickard Näslin i Jämtan 2016, s. 154-165, ”Folkmusikvägen i 70-talets Jämtland”)

Stefan Halvarsson

1. Allan Edvall

A. Strömsund

2. Lars Molin

B. Offerdal

3. Bodil Malmsten

C. Järpen

4. Per Nilsson-Tannér

D. Mörsil

5. Gustav Hedenvind-Eriksson

E. Tandsbyn

6. Berta Magnusson

F. Bjärne

7. Erik "Äcke" Olsson

G. Hissmofors

8. Carl-Göran Ekerwald

H. Hammerdal

I september avled författaren och akademi-ledamoten Kjell Espmark, som var född i Strömsund. Dock räknas han knappast som Jämtlands-författare. Det gör emellertid vidstående personer. Koppla ihop dessa med rätt uppväxtort.

Rätta svar:

1-G,2-C,3-F,4-E,5-A,6-H,7-D,8-B

Jämtar och Härjedalingar i Uppsala med omnejd
hälsas välkomna till

Förjulskaffe

Pensionärernas Hus Storgatan 11

lördagen den 3 december 2022 kl 14.00

**Vår medlem Mats Rolén, författare till boken
"Stavre: en by i Jämtland" berättar**

Glögg och kaffe med tillbehör till en kostnad av 100 kr

Anmälan senast 28 november till Rut Helmersson, gillevard@jhgille.se

eller tel. 070 845 13 44

Betala gärna i förväg till vårt plusgiro 39 30 09-6 eller swish 123 094 13 02

